

О. А. Ворсовський,
аспірант кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту,
Київський Національний університет імені Тараса Шевченка

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Уданій статті досліджується фінансовий потенціал інвестиційної діяльності підприємств України, джерела його формування та аналізується вплив фінансового ринку на цей потенціал.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Фінансовий потенціал інвестиційної діяльності підприємств України є невід'ємною складовою фінансового потенціалу держави. З іншого боку, державна політика, що впливає на джерела формування фінансово-інвестиційних ресурсів та на стан фінансового ринку, багато в чому визначає величину фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств.

Варто зазначити, що інвестиційні можливості багатьох підприємств все ще обмежені для здійснення широкомасштабних інвестицій. Підприємства України здійснюють інвестиційну діяльність в умовах значної нестачі фінансово-інвестицій ре-

сурсів, які є основною складовою фінансового потенціалу їх інвестиційної діяльності. Тому дуже актуальним питанням є дослідження процесу залучення фінансово-інвестиційних ресурсів підприємствами України з різних джерел.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням фінансування інвестиційної діяльності підприємств займалися такі вчені як: Просяник В. М., Бланк І. А., Куриленко Т. П., Майорова Т. В., Турянська М.М., Удалих О.О., Пересада А. А., Ластовченко І. В. та інші. Проте на сьогодні ще не досліджений фінансовий потенціал інвестиційної діяльності підприємств

України, особливості його формування з різних джерел та вплив стану фінансового ринку на цей потенціал.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Отже з огляду на вищесказане, метою нашої статті є дослідження фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств України, джерел його формування та впливу стану фінансового ринку на цей потенціал.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Варто зазначити, що, не дивлячись на всі негативні фактори, що впливають на інвестиційну діяльність, останні роки спостерігається збільшення обсягу інвестицій. Динаміка темпів приросту інвестицій наведена на рис. 1.

Більшість з наведених вище інвестицій використовуються при капітальному будівництві та придбання машин і обладнання. Значна менший їх обсяг приходить на капітальний ремонт та нематеріальні активи (табл. 1).

Наведені дані свідчать про збільшення за останні роки обсягу інвестицій за різними напрямками інвестування. Але варто зазначити, що за наведеними даними не можна стверджувати, що ефективність використання фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств збільшилась, оскільки обсяги фінансово-інвестиційних ресурсів також зростали.

В останні роки основним джерелом фінансування інвестицій були власні кошти підприємств, але їх частка з 2004 до 2007 рік трошки зменшилась і в 2007 році склала 56,5%. Також в останні роки спостерігається зменшення бюджетних коштів, які спрямовуються на фінансування інвестиційної діяльності, що можна пояснити збільшенням коштів, що використовуються для фінансування соціально захищених статей бюджету. Частка кредитів в загальній сумі фінансово-інвестиційних ресурсів, навпаки, за останні роки збільшувалася та в 2007 році склала 15,5%. Частка іноземних інвестицій останні п'ять років коливалася в межах від 3,5 до 5,5%. На рисунку 2 можна побачити, як змінювалася частка окремих фінансово-інвестиційних ре-

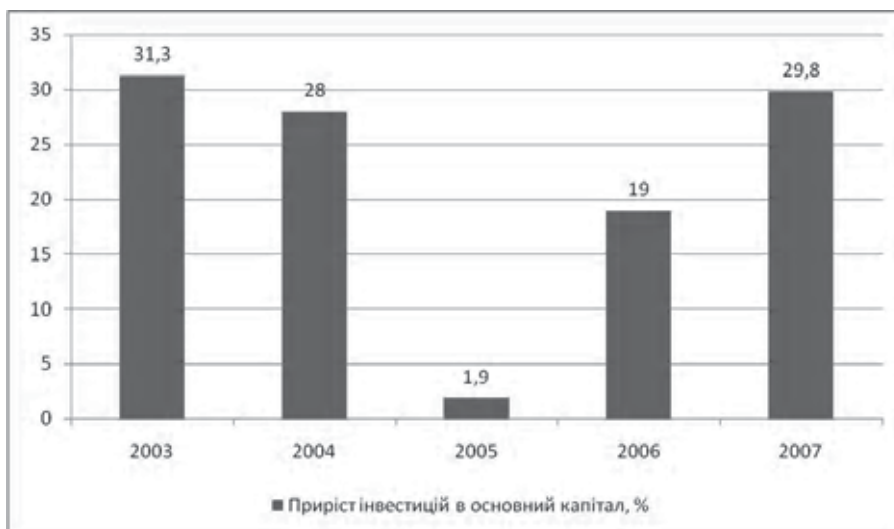

Рис. 1. Динаміка інвестицій в основний капітал за 2002–2007 роки (за даними Національного банку України)

Таблиця 1. Напрями вкладання коштів за 2003–2007 роки (млн грн.)*

	2003	2004	2005	2006	2007
Інвестиції в капітальне будівництво	28509	41885	50552	71518	109694
Придбання машин і обладнання	22502	33829	42544	53736	78792
Інвестиції, які використовуються при капітальному ремонті	6006	9221	11533	15966	23645
Інвестиції в нематеріальні активи	1424	2146	3040	4584	6389

*За даними Державного комітету статистики України

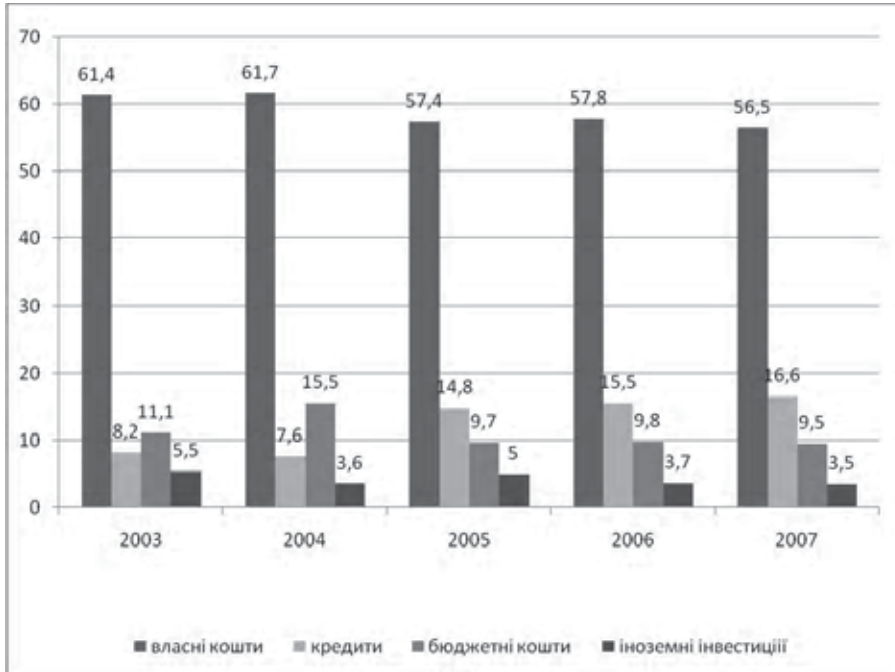

Рис. 2. Структура фінансово-інвестиційних ресурсів (за даними Національного банку України)

ресурсів в загальній сумі цих ресурсів в різні роки.

Як свідчать наведені дані, найбільшу частку фінансово-інвестиційних ресурсів складають власні ресурси. Частка інших фінансово-інвестиційних ресурсів є значно меншою, і якщо обсяг кредитів, які використовуються для фінансування інвестиційної діяльності, збільшується, то скорочення державних коштів є негативним фактором, що зменшує величину фінансового потенціалу інвестиційної діяльності деяких підпри-

ємств. Обсяг іноземних інвестицій також не може задовольнити потреби підприємств.

Варто зазначити, що обсяг власних коштів підприємств, які спрямовуються на фінансування інвестиційної діяльності, залежить від результатів їх діяльності. У 2007 році найбільший фінансовий результат отримано підприємствами промисловості, який збільшився у цьому році на 25,2% і склав 42,1 млрд грн. Також значний фінансовий результат отримали підприємства, які займаються

операціями з нерухомим майном, інжинірингом, орендою та наданням послуг підприємцям. Їх сукупний фінансовий результат склав 28,2 млрд грн. Наступними за величиною отриманого фінансового результату можна виділити підприємства, які займалися фінансовою діяльністю, — 17 млрд грн. та підприємства оптової торгівлі та посередництва в оптовій торгівлі — 13,4 млрд грн.

Збільшення власних фінансово-інвестиційних ресурсів напряму залежить від рентабельності операційної діяльності підприємств. Рентабельність багатьох підприємств, особливо таких галузей, як торгівля, промисловість, сільське господарство, лісове господарство, за останні роки поступово збільшувалася. Рентабельність підприємств різних галузей наведена в таблиці 2.

Також не можна не відзначити збільшення збитків, отриманих збитковими підприємствами, величина яких склала 25,8 млрд грн., що в 1,1 разу більше ніж у попередньому році. Але, також слід зазначити, що частка прибуткових підприємств за останні роки поступово збільшувалася (рис. 4). Також зростає і загальний обсяг прибутків, отриманих прибутковими підприємствами (рис. 3).

Як вже зазначалося вище, прибуток підприємств є одним з головних джерел формування фінансового потенціалу їх інвестиційної діяльності, тому збільшення прибутку засвідчує, що цей потенціал за рахунок даного джерела за останні роки поступово зростає. Також позитивний вплив на сукупний фінансовий потенціал інвестиційної діяльності підприємств України здійснило збільшення частки прибуткових підприємств. Але варто зазначити, що прибуток, який отримують багато підприємств, а також частка прибуткових підприємств, не задовольняють умовам, коли прибуток відіграв би належну роль в фінансуванні інвестиційної діяльності підприємств. Це також пов'язано з тим, що це джерело часто не ефективно використовується при фінансуванні інвестиційної діяльності підприємств, що призводить до зменшення ефективності використання фінансового потенціалу їх інвестиційної діяльності. До негативних чинників, що не дозволили збільшити підприємствам величину власних фінансово-

Таблиця 2. Рентабельність підприємств України за галузями*

	2003	2004	2005	2006	2007
Промисловість	3,3	4,7	5,5	5,8	5,8
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	4,2	10,7	12,7	10	19
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	6,9	12	14,8	12,7	13,1
Будівництво	2,2	2,1	2,2	3,1	2,6
Фінансова діяльність	13,1	28,1	17,5	7,5	6,8
Діяльність транспорту та зв'язку	11	10,3	11,7	9,9	9,8
Діяльність готелів та ресторанів	1,1	2,2	4,2	1,1	1,3
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	0,2	- 0,2	0,3	2,9	3,7
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	-1,3	0,4	0,8	1,2	2,6

* За даними Державного комітету статистики України

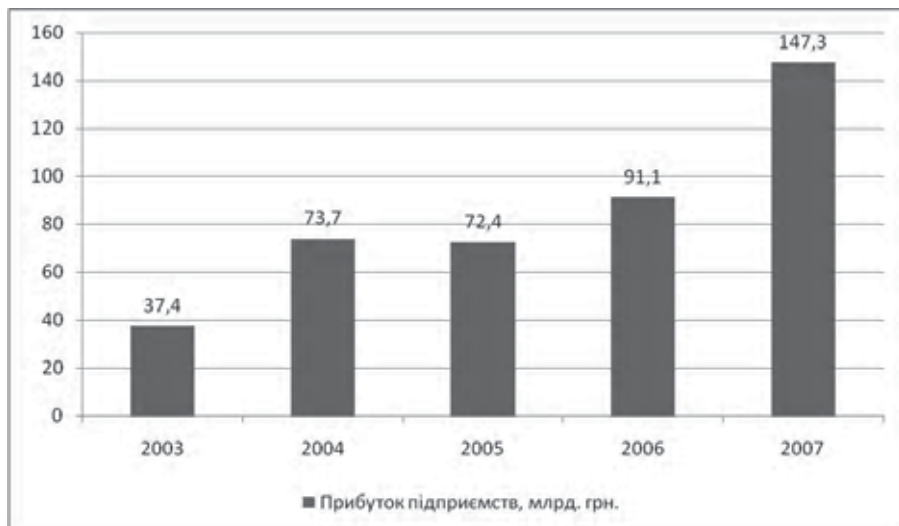

Рис. 3. Сукупний прибуток підприємств за 2003–2007 роки (за даними Національного банку України)

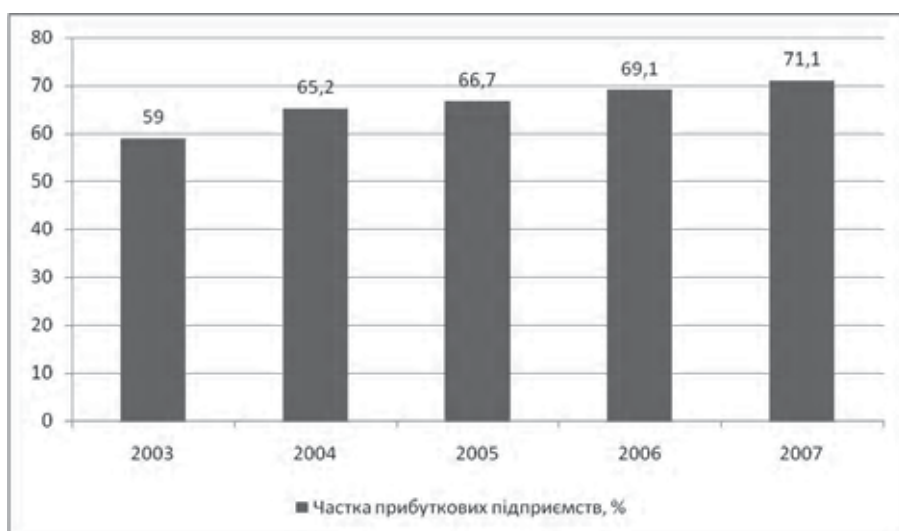

Рис. 4. Частка прибуткових підприємств за 2003–2007 роки (за даними Національного банку України)

інвестиційних ресурсів, можна віднести зростання цін на енергоресурси, високий податковий тиск та необхідність підвищення мінімальної заробітної плати.

Серед залучених джерел формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств найголовнішу роль відіграє таке джерело як емісія цінних паперів. Фінансово-інвестиційні ресурси залучаються шляхом емісії простих та

привілейованих акцій. Іншим важливим джерелом формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств є емісія облігацій. Також залучення коштів відбувається через випуск варантів.

Для фінансування інвестиційної діяльності за допомогою фінансово-інвестиційних ресурсів, залучених через емісію акцій та облігацій, потрібен розвинутий та добре організований фінансовий ринок, на яко-

му повинна бути представлена значна кількість інвесторів, які б займалися купівлею цих цінних паперів.

Обсяги випусків акцій, облігацій та інших цінних паперів наведені в таблиці 3.

Дані, наведені в таблиці 1, вказують на те, що обсяги випусків цінних паперів, емісія яких є джерелом формування фінансово-інвестиційних ресурсів їх емітентів, стрімко зростають. Це в свою чергу призводить до збільшення фінансового потенціалу інвестиційної діяльності емітентів цих паперів.

Варто відзначити, що позитивним чинником, що впливає на збільшення фінансового потенціалу інвестиційної діяльності інституційних інвесторів, є розподіл активів інститутів спільного інвестування та недержавних пенсійних фондів. Так, в структурі активів інститутів спільного інвестування значна частка належить акціям (49,79 %) та облігаціям підприємств (19,21 %). Частка цінних паперів в активах пенсійних фондів складає 45,3 %.

Таким чином можна зробити висновок, що активність інвесторів на фінансовому ринку впливає на фінансовий потенціал інвестиційної діяльності підприємств. А оскільки підприємства самі купують цінні папери, то вони також впливають на фінансовий потенціал інвестиційної діяльності інших підприємств.

Взагалі 2007 рік характеризується значним розвитком фондового ринку України. Так, індекс ПФТС зріс майже у 2,4 рази. Слід відзначити, що більш високі темпи розвитку у 2007 році продемонстрував тільки фондовий ринок Китаю. Зростання інтегрального індексу фондового ринку наведено на рисунку 5.

Дуже важливим джерелом формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств є банківський довгостроковий кредит. Слід зазначити, що реалізація багатьох інвестиційних проектів характеризується довгим періодом. Тому саме довгострокові кредити є одним з основних джерел формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств. При цьому варто враховувати той факт, що їх надання підприємствам на тривалий період генерує для кредитора більш високі ризики, ніж короткострокові кредити. Це в свою чергу

Таблиця 3. Обсяги випусків цінних паперів (млрд грн.)*

	2003	2004	2005	2006	2007
Акції	18,02	28,34	24,81	43,54	50,0
Облігації підприємств	4,24	4,11	12,75	22,07	44,48
Інвестиційні сертифікати пайових інвестиційних фондів	0,97	2,01	23,06	16,61	31,12
Загальний обсяг випусків цінних паперів	23,62	34,76	61,99	84,07	133,25

*За даними Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку

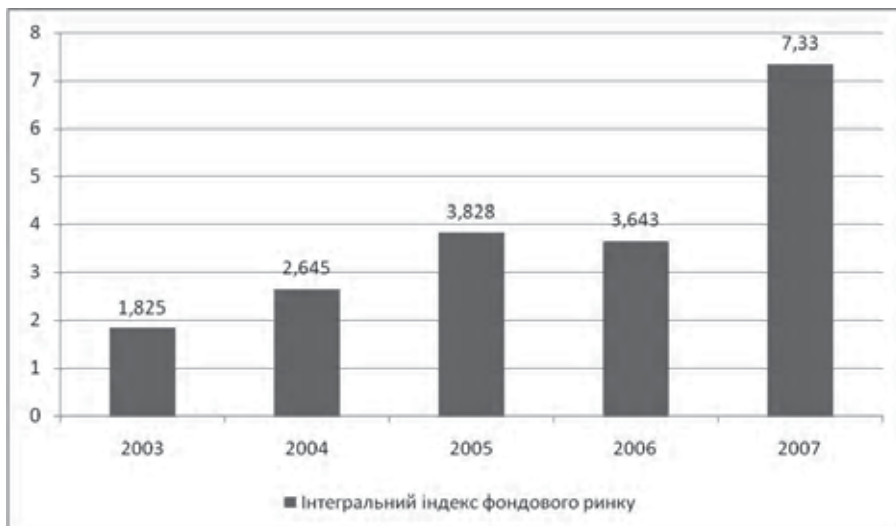

Рис. 5. Інтегральний індекс фондового ринку (за даними Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку)

призводить до підвищення вартості довгострокового кредиту як джерела формування фінансово-інвестиційних ресурсів. Короткострокові кредити використовуються в процесі інвестиційної діяльності дуже рідко.

Питома вага фінансово-інвестиційних ресурсів, залучених з такого джерела їх формування як кредити, останні роки постійно збільшувалась та на початок 2008 року склала 15,6 відсотків. На 01.04.2008 року, за даними Міністерства економіки, вимоги банків за кредитами, що були використані на формування фінансово-інвестиційних ресурсів, становили 107,2 млрд гривень. Збільшення інвестиційного кредитування банками реального сектору економіки пов'язано з збільшенням депозитів населення та запозичень на зовнішніх фінансових ринках. Також до збільшення обсягу довгострокових кредитів призвела політика Національного банку України, спрямована на зменшення споживчого кредитування. Ця політика викликана потребою в протидії інфляційним процесам.

Оскільки основним фактором, що впливає на вибір підприємством того чи іншого джерела фінансування інвестиційної діяльності, є його вартість, то, безумовно, на вибір кредиту як такого джерела вплинуло зменшення процентних ставок за кредитами, яке спостерігалось в останні роки (табл. 4).

Як видно з вищенаведених даних, процентні ставки банків за кредитами за останні роки, за винятком 2008-го року, постійно зменшувалися, що стимулювало підприємства користуватися саме цим джерелом формування фінансово-інвестиційних ресурсів.

Підвищення процентних ставок у 2008 році було пов'язано в першу чергу з світовою фінансовою кризою. Більшість банків України зіштовхнулися з нестачею фінансових ресурсів, а деякі й зовсім опинилися на грані банкрутства. За такої ситуації банки вимушені були займатися пошуком додаткових фінансових ресурсів, що й призвело до підвищення ставок за кредити. Це в свою

чергу призвело до зменшення фінансового потенціалу інвестиційної діяльності підприємств.

Взагалі світова фінансова криза негативно позначилася на фінансовому потенціалі інвестиційної діяльності підприємств, а особливо на ефективності його використання. Це пов'язано в першу чергу з тим, що значно скоротився попит на продукцію підприємств, що негативно вплинуло на власні джерела формування фінансово-інвестиційних ресурсів. Також значно зменшився обсяг позичкових фінансово-інвестиційних ресурсів.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що в останні роки, окрім другої половини 2008 та початку 2009 року, відбувалося збільшення фінансового потенціалу інвестиційної діяльності багатьох підприємств України, які відносяться до різних галузей. Це в першу чергу пов'язано з підвищенням фінансового результату підприємств, збільшенням інвестиційного кредитування та поступовим розвитком фондового ринку України.

Література:

1. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навч. посібник. — Київ: "Центр навчальної літератури", 2004. — 376 с.
2. Пересада А. А. Інвестиційний процес в Україні. — К.: Лібра, 1998. — 392 с.
3. Просяник В. М. Інвестиційні ресурси: теоретичний та практичний аналіз. Харків: Гриф. — 2001. — 80 с.
4. Турянська М.М. Інвестиційні джерела. — Донецьк: Юго-Восток, 2004. — 317 с.
5. Дорошенко Т. В. Формування оптимальної структури інвестиційних ресурсів на підприємстві. // *Фінанси України*. — 2002. — № 9 — С. 134—137.
6. Качмарик Я. Д., Хуткий Р. І. Ефективність формування фінансових ресурсів підприємства // *Фінанси України*. — 1999. — № 10. — С. 138—144.
7. Ластовченко І. В. Деякі фінансові аспекти інвестиційної діяльності підприємств // *Фінанси України*. — 2001. — № 2 — С. 105—110.
8. www.bank.gov.ua
9. www.ssmc.gov.ua
10. www.ukrstat.gov.ua

Таблиця 4. Середньозважені процентні ставки банків за кредитами і депозитами, %*

	Кредити			Депозити		
	Усього	В національній валюті	В іноземній валюті	Усього	В національній валюті	В іноземній валюті
2003	14,7	17,6	11,9	6,8	7,1	6,0
2004	14,5	17,3	12,3	7,4	7,8	6,2
2005	14,2	16,0	11,6	8,0	8,5	6,8
2006	13,6	15,1	11,3	6,8	7,6	5,8
2007	13	13,9	11,3	7,2	8,2	5,8
2008	13,4	17,6	11,7	8,3	9,9	5,5

*За даними Національного банку України

Стаття надійшла до редакції 20.02.2009 р.